

حقوق و مدیریت ثبت اختراع (۲)

ذبیح الله اولاد*

(تحولات بین‌المللی اخیر در زمینه حقوق ثبت اختراع)

حقوق و مدیریت ثبت اختراع به عنوان یکی از شاخه‌های اصلی حقوق مالکیت معنوی (مالکیت فکری) از موضوعات اساسی کنوانسیون پاریس در حمایت از مالکیت صنعتی است. بخش اول این مقاله در فصلنامه شماره ۱۲ دیدگاه‌های حقوقی از نظر گرامیتان گذشت. مقاله حاضر نیز بر مبنای گزارشی تهیه شده که در کنفرانس جولای ۱۹۹۶ کشورهای آسیا و اقیانوسیه توسط آقای هانزباردل (Heinz Bardehle) وکیل ثبت اختراعات آلمان در سریلانکا کلمبو ارائه گردید و طی آن ضمن ملاحظات خاص در رابطه با لزوم حمایت از حقوق ثبت اختراعات به بحث و بررسی پیرامون موقعیت کشورهای در حال توسعه، تحول و تکامل سیستم ثبت اختراع، معاهده همکاری ثبت اختراعات (Patent Cooperation Treaty)، کنوانسیون حقوق ثبت اختراعات اروپا (European Patent Convention)، مهلت بین‌المللی جهت ثبت اختراع در کشورهای عضو، قلمرو حمایت از حقوق ثبت اختراع و در مجموع تحولات بین‌المللی اخیر در زمینه حقوق ثبت اختراع پرداخته است.

ملاحظات اساسی

اجازه دهید با چند اظهار اساسی شروع کنیم:

۱) از حق اختراع همواره و کراراً بعنوان یک حق انحصاری یاد میشود. آنطوریکه ما از حق انحصاری درک می‌کنیم انحصار عبارت از یک قاعده یا آئین‌نامه باز است که بوسیله آن فقط به دارنده یا صاحب حق انحصاری به بخش خاصی از بازار اجازه ورود داده می‌شود. مثالی که می‌توان در این مورد ذکر کرد عبارت از تجارت

انحصاری تنباکو و کالاهای ذریبض آن مثل سیگار است. مثال دیگر انحصاری کشوری (ملی) مخابرات از راه دور است.

بر خلاف این موارد، حق ثبت اختراع عبارت از حق مالکیتی در زمینه یک خلاقیت تکنیکی، یعنی اختراع است. مالکیت در چهار چوب اصل وسعت نظر نظم و حقوق نقش تعیین کننده‌ای را ایفاء می‌کند. هیچ فرد منطقی و معقولی منکر این امر نخواهد بود که نقاش یک تصویر بعنوان یک اثر یا قطعه هنری مالک تصویری خواهد بود که با رنج و تلاش آنرا خلق نموده است.

۲) همین اصل بایستی در مورد یک اختراع تکنیکی هم که معمولاً در جهت خلق آن تلاش و کوشش قابل توجهی ضروری است مورد استناد و کاربرد واقع شود. یک سرمایه‌گذاری متناسب نیز بایستی در چنین تلاش و کوشش جلوه‌گر باشد پیشرفته‌ها و تحولات تکنیکی مستلزم وجود مهندسين آزمایشگاه‌ها و غیره است که بایستی برای فراهم نمودن اینها سرمایه‌گذاری نمود و پول پرداخت کرد. اگر مخترعی بتواند راز اختراع خود را حفظ نماید در اینصورت ممکن است تا حدودی مال یا ملک خود را حفظ و تأمین نماید. اما اگر مخترع قصد دارد که اختراع خود را به بازار عرضه نموده و از این طریق در خدمت مصرف‌کننده باشد، بدون داشتن حمایت ثبت اختراع این خطر او را تهدید می‌کند که اختراع او به جهت جذابیت آن فوراً کپی و تقلید خواهد شد. معمولاً کپی‌کننده یا فرد تقلیدگر در وضعیتی است که می‌تواند موضوع اختراع را ارزانتر از مخترعی تولید کند که این مخترع مجبور است قیمت محصول خود را با محاسبه هزینه‌های تحول تکنیکی و فن‌آوری یا به عبارت دیگر، با احتساب سرمایه‌گذار بیهای ذریبض خود بدست آورد. بالعکس، تقلیدکننده به هیچ وجه بار چنین هزینه‌هایی را بدوش نمی‌کشد.

۳) تجربه به ما نشان می‌دهد که در یک کشور صنعتی بدون داشتن حمایت حقوق ثبت اختراع تمام شرکتها و مؤسسات پیشتاز تجاری که بطور قابل توجهی در تحولات تکنیکی جدید سرمایه‌گذاری می‌کنند خیلی زود نابود و مضمحل می‌شوند، حداقل در رابطه با مرکزیت تحول و پیشرفتشان، زیرا آنها نمی‌توانند با مؤسسات تقلیدگر یا کپی‌کننده رقابت کنند. نتیجه فقدان حمایت حقوق ثبت اختراع این است که مؤسسه تجاری مراقب رقبای خود است که ببیند تا چه

حدودی و در چه زمینه‌ای آنها محصولات جذاب جدید خلق می‌کنند تا اینکه در اسرع وقت ممکن آنها را کپی کند. پیامد یا نتیجه منطقی این کار عبارت از اینست که تحقیق تکنیکی بدون حمایت حقوق ثبت اختراع می‌میرد و از بین می‌رود. برای این تحول مثال روشنی وجود دارد: کشورهایی که فاقد حمایت از مواد داروئی هستند صنعتی ندارند که به اتکای خود محصولات داروئی پیشرفته و متحول جدید تولید نمایند. زیرا مخصوصاً این نوع تحقیق و توسعه یا تحول گران قیمت است و باید متعاقباً بوسیله قیمت محصولات باز گردند.

در این قبیل کشورها ما غالباً فقط کپی کننده‌ها یا تقلیدگرانی را داریم که معمولاً بدترین نوع محصولات را عرضه می‌کنند.

۴) اساساً حمایت از حقوق ثبت اختراع عبارتست از حمایت از سرمایه‌گذاری لازم برای ساخت یا خلق اختراعات، این سرمایه‌گذارها بی‌فایده و عبث خواهد بود اگر نتوان رقبا را از کپی کردن محصولات اختراعی جدید جلوگیری کرد. وضعیت کشاورزی را در نظر بگیرید که در بهار سیب‌زمینی‌های خود را می‌کارد تا اینکه در پاییز آنها را برداشت کند. کاشت سیب‌زمینی سرمایه‌گذاری اوست که با مالکیت او روی زمین و سیب‌زمینی‌های سبز شده حمایت می‌شود. این امر باور نکردنی است که تصور کنیم هر کس مجاز به برداشت سیب‌زمینی از این زمین مزروعی خواهد بود. ممکن است اظهار شود که این ملاحظات خیلی ساده هستند. اما نمونه‌های متعددی از اشتباه بین یک حق ثبت اختراع با یک حق انحصاری وجود دارند و این قضیه مشهوری است که حق انحصاری مفهوم یا دلالت ضمنی بدی دارد. این است دلیل آنکه چرا این اصول در آغاز بررسی و ملاحظات مد نظر قرار داده شده است. اکنون با ذکر این مقدمه موقعیت یک کشور در حال توسعه را بررسی می‌نمائیم.

موقعیت یک کشور در حال توسعه:

آیا این اصول در رابطه با یک کشور در حال توسعه‌ای که هنوز صنعتی همراه با تحقیق و توسعه ارائه نداده است نیز معتبر است؟ به اعتقاد ما، در هر مورد صنعتی کردن یا به عبارت دیگر، ایجاد مشاغل و فراهم آوردن سطح زندگی بالاتر بطور

قاطع و مؤثر بستگی به سرمایه‌گذاری توسط شرکتها و مؤسسات تجاری - صنعتی پیش‌تاز دارد. کشورهای در حال توسعه انگیزه یا موجبات نیروی کار ارزانتر را در قبال آنچه که در دسترس کشورهای صنعتی است به این کشورها (به کشورهای صنعتی) فراهم می‌آورند. این امر یکی از دلایل استقبال و روی آوری مؤسسات پیش‌تاز تجاری به ایجاد شعباتی از کارخانجات خود در کشورهای در حال توسعه است تا کار فرآیند تولید را که در کشورهای صنعتی بسیار گران است به انجام برسانند. مثال بارز در این خصوص صنعت الکترونیک است. قطعات رادیو و تلویزیون اغلب در کشورهای در حال توسعه ساخته می‌شوند. معمولاً این قبیل محصولات در کشور مبدأ (وطن) مؤسسه پیش‌تاز تجاری در تحت حمایت ثبت اختراع قرار می‌گیرند ایجاد شعبات کارخانجات این امکان را فراهم می‌سازد که دانش فنی مناسب و مرتبط وارد کشور در حال توسعه بشود که بدینوسیله کارکنان و مهندسين این قبیل کشورها کاملاً در وضعیتی قرار گیرند که تولید چنین محصولاتی را به عهده گرفته و انجام دهند. این امر قابل درک است که یک مؤسسه پیش‌تاز ثبت اختراع (Patent Enterprise) که محصولات خود را در کشور در حال توسعه به تولید می‌رساند علاقمند است که این محصولات بلافاصله در همان کشور توسط سایر مؤسسات پیش‌تاز تجاری تقلید و کپی برداری نشود که البته این امر معمولاً مشکل آفرین نمی‌باشد زیرا که دانش فنی کار وارد کشور مربوطه گردیده است. مضافاً بر اینکه، طبیعی است مؤسسه پیش‌تاز تجاری، در انتظار است که محصولات ذیربط یا به سمت آن مؤسسه بارگیری و ارسال شود و یا به سمت مشتریان آنها.

در این رابطه گزارش یک مثال یا نمونه عملی خالی از فایده نیست:

یکی از موکلین آلمانی آقای هانز باردل که تولیدکننده ماشینهای تولید کفش میباشد تولید نوع خاصی از این قبیل ماشینها را به یکی از کشورهای بلوک شرق سابق انتقال داده بود. کمپانی شریک در کشور ذیربط نقشه‌ها، ترسیمات و مشخصه‌های مورد نیاز جهت انتقال دانش را تحصیل کرده بود. در بدو امر همکاری با کمپانی شریک بخوبی پیش می‌رفت تا اینکه موکل آلمانی وی مطلع شد که همین ماشینهایی که می‌بایست منحصرأ به موکل او ارسال می‌شد در تعداد دیگری از کشورها نیز ظاهر گردیده است. کمپانی شریک با نقض قرارداد مربوطه معلومات و

دانش فنی نوع خاص این ماشین را جهت ساخت این ماشینها بمنظور ارسال به سایر کشورها بر مبنای قیمتی که خودشان تعیین کرده بودند، مورد استفاده قرار داده بود. تحقیق و بررسی این موضوع در آن زمان خیلی دشوار بود زیرا آنطور که میدانید کشورهای بلوک شرق بهسولت قابل دسترسی نبودند. علی ایحال ماشین ذیربط در کشور کمپانی شریک از طریق حق ثبت اختراع حمایت نشد زیرا به جهت مشکلات زمانی (محدودیت زمانی) این امر ممکن نبود. نتیجه این رویدادها قطع فوری همکاری بود که برای مدت زمانی بسیار ثمربخش و مفید واقع شد. اگر حمایت از حقوق ثبت اختراع در رابطه با ماشین مورد بحث در کشور کمپانی شریک موجود بود، این امکان وجود داشت که از تولید مستقل ماشینها جلوگیری بعمل آید و در هر صورت این امکان میسر بود که ادعای خسارت بشود.

بنابراین نتیجه گیری که میتوان کرد اینست که وجود حمایت از حقوق ثبت اختراع برای کشورهای در حال توسعه هم حائز اهمیت فراوان است، زیرا این امر انگیزه یا محرک خاصی برای مؤسسات پیشتاز تجاری کشورهای صنعتی جهت سرمایه گذاری در کشورهای در حال توسعه نه تنها در رابطه با تولید کالاهای قراردادی جهت مصارف روزمره بلکه در جهت تولید محصولات صنعتی پیچیده تر نیز می باشد.

مثال بارز صنعتی شدن یک کشور با معرفی یا ورود یک سیستم ثبت اختراع مدرن، جمهوری خلق چین می باشد. این کشور رشد فزاینده صنعت خود را شاهد بوده و تجربه می کند. سرمایه گذاران کشورهای صنعتی نگران جلوگیری از تقلید و کپی محصولات جدید و جالب تولیدی خود در چین از طریق حقوق حمایت از ثبت اختراع هستند. فعالیتهای سرمایه گذاری قدرتمند مؤسسات پیشتاز تجاری در حال حاضر بر این اساس در چین در حال انجام است. ملاحظات مذکور کلاً ما را به این نتیجه گیری می رساند که حمایت از حقوق ثبت اختراع با تأثیری بین المللی ضروری و لازم است.

تحول و تکامل سیستم ثبت اختراع

آیا سیستم ثبت اختراع به نحوی خوب عمل می کند که احتیاجی به تحول و

تکامل نداشته باشد؟ به نظر ما عکس قضیه صحیح است. سیستم بین‌المللی ثبت اختراع پیچیده و گران است. هزینه‌های فوق‌العاده سیستم بین‌المللی ثبت اختراع تحصیل حمایت لازم را خصوصاً در رابطه با مؤسسات تجاری کوچک و متوسط، خراب و معیوب می‌سازد.

الف) معاهده همکاری حقوق ثبت اختراعات PCT (Patent Cooperation Treaty)

ما مبنا و اساسی بنام کنوانسیون پاریس (Paris Convention - 1883) در اختیار داریم که یک سال حق تقدم (Priority Year) را برای ثبت اختراع در نظر گرفته است. مضاف بر این، ما معاهده همکاری حقوق ثبت اختراعات (PCT) را در اختیار داریم که مخصوصاً توسط صنایع سایز متوسط و کوچک بکار گرفته می‌شود. PCT دو تأثیر اساسی را در بر دارد:

۱) PCT کثرت و تعدد الزامات یا احتیاجاتی که سابقاً جهت ثبت اظهارنامه اختراع لازم و از کشوری به کشور دیگر متفاوت بود را هماهنگ می‌نماید و اظهارنامه واحدی را که در سطح همه کشورهای عضو PCT شناخته شده است جایگزین این کثرت و تعدد الزامات می‌نماید.

۲) PCT زمان بررسی و رسیدگی ثبت اظهارنامه‌های خارجی را تمدید می‌نماید و بدینوسیله هزینه‌های عمده و قابل توجه اظهارنامه‌های خارجی در کشور مورد نظر را به تعویق می‌اندازد، یعنی بمدت بیست ماه (۲۰ ماه) و یا - در صورت استفاده از فصل دوم - بمدت سی ماه (۳۰ ماه) از تاریخ حق تقدم به تعویق می‌اندازد. اظهارنامه PCT منتهی به یک ثبت اختراع متحد الشکل در همه کشورهای تعیین شده نمی‌گردد گرچه با هر یک از اظهارنامه‌های PCT در هر یک از کشورهای تعیین شده با روشی معمول رفتار می‌شود که از نظر ملّی (داخلی) بر صدور گواهی ثبت اختراع مقدم می‌گردد. فصل دوم PCT با بررسی مقدماتی بین‌المللی که بایستی کشورهای عضو PCT را وادار به پذیرش و تصویب نتیجه بررسی مقدماتی بین‌المللی در کشور خود بنماید، قدمی در این جهت است. اما قضیه در عمل این نیست. مخصوصاً کشورهایی که دارای سیستم بررسی ماهوی هستند، چنین روشی

را حتی اگر گزارش بررسی مقدماتی بین‌المللی وجود داشته باشد، در داخل کشور انجام می‌دهند. هر کشوری عادات ملی خود را دوست می‌دارد و به آن عشق می‌ورزد. نتیجه نا امیدکننده و حرمانی که می‌ماند برای مخترعین و صنعت است که عبارت از هزینه‌ها و مخارج عمده و قابل توجه می‌باشد. در بسیاری از کشورها حمایت از حقوق ثبت اختراع جهت بسیاری از مؤسسات تجاری رایگان است.

ب) کنوانسیون حقوق ثبت اختراعات اروپائی - EPC

(European Patent Convention)

تأسیس و ابداع سیستم حقوق ثبت اختراعات کوشش در جهت کاهش هزینه‌های حمایت از حق ثبت اختراع در اروپای غربی می‌باشد. هرچند که تأثیر این کاهش هزینه فقط در رابطه با روش بررسی در تعداد اندکی از کشورهای اروپائی است که دارای سیستم بررسی ماهوی میباشد، در رابطه با کشورهایی که دارای اختراعات ثبت شده هستند تغییر عمده‌ای بعمل نیامده زیرا عامل اصلی هزینه، یعنی ترجمه‌ها، دست نخورده و به همان صورت سابق باقی مانده است.

ج) معاهده حقوق ثبت اختراع PLT

(Patent Law Treaty)

سازمان جهانی مالکیت معنوی (وایپو - WIPO) با آماده نمودن پیش‌نویس معاهده حقوق ثبت اختراع (PLT) و تجدید نظر آن گام مهمی را برداشته که هدف آن بخصوص هماهنگ نمودن قوانین ثبت اختراع کشورهای عضو کنوانسیون پاریس میباشد. پیش‌نویس معاهده مذکور بطور گسترده و وسیع طی هشت کنفرانس کمیته کارشناسان که متشکل از هیأت‌های نمایندگی کشورهای عضو کنوانسیون پاریس و هیأت‌های نمایندگی سازمانها، متقاضیان و وکلاء میباشد مورد بحث و بررسی واقع شده است. وایپو همواره در مراحل مختلف تهیه و آماده نمودن موافقت‌نامه‌های بین‌المللی به نحو موفقیت‌آمیزی اجازه داده است که حرف‌گروه‌های ذینفع در خصوص موضوع مالکیت معنوی، مخصوصاً مخترعین و متقاضیان ثبت اختراع و همچنین نمایندگان آنان شنیده شود.

به این گروهها فرصتی کامل داده می‌شود تا در جلسات و مجامع و ایپو به ارائه نظرات و مواضع خود بپردازند.

این معاهده پیش‌نویس نه تنها در بر دارنده تشریفات و فرمهای ظاهری است بلکه قانون ثبت اختراع کلی را نیز شامل می‌شود. پیشنهاد اصلی یا اساسی این معاهده شامل ۳۹ ماده می‌باشد که از بین این مواد موادی که به نظر حائز اهمیت خاص هستند ذیلاً ذکر می‌گردد:

- ۱- حداقل الزامات برای تاریخ اظهارنامه (ماده ۸).
 - ۲- چاپ و انتشار اظهارنامه همراه با گزارش تحقیق (سرچ) بعد از ۱۸ ماه (مواد ۱۵ و ۱۶/۱)
 - ۳- آخرین شروع بررسی و رسیدگی سه سال بعد از تاریخ اظهارنامه (ماده ۱۶/۲)
 - ۴- اصل شناسائی اولین نفری که تقاضای ثبت اختراع را می‌نماید بعنوان مخترع. (First - to File) در تمام کشورهای طرف قرارداد (ماده ۹/۲).
 - ۵- قابلیت ثبت اختراع (ماده ۱۱).
 - الف) بدیع بودن یا جدید بودن (نشریات در سراسر دنیا اعم از چاپی، کاربردی، شفاهی - بدیع بودن مطلق) (ماده ۱۱/۲).
 - ب) گام اختراعی (ماده ۱۱/۳).
 - ۶- مدت یا مهلت بین‌المللی (ماده ۱۲).
 - ۷- حقوق و امتیازات اعطاء شده توسط حق ثبت اختراع (جلوگیری اشخاص ثالث از استفاده موضوع ثبت شده تحت حق ثبت اختراع (ماده ۱۹).
 - ۸- وسعت یا دامنه حمایت و تفسیر ادعایها (Equivalence) (ماده ۲۱).
 - ۹- دوره ۲۰ ساله حق ثبت اختراع (ماده ۲۲)*.
- اکنون دربارهٔ موادی بحث میشود که بنظر از ضروریات و اجزاء لاینفک پیش‌نویس معاهده می‌باشند. البته در جریان بحث ممکن است به سایر مواد نیز اشاره‌ای داشته باشیم:

الف) مدت یا مهلت بین‌المللی

مهلت بین‌المللی مذکور در ماه ۱۲ نقطه آغازین یک معاهده بین‌المللی بود. یک دوره مهلت زمانی در سیستم First to File (یعنی مخترع کسی است یا اولین نفری است که اختراع بنام او ثبت می‌شود) درست تأثیر یک تور ماهیگیری امن و محفوظ را دارا می‌باشد. این حداقل تأثیر دوره مهلت زمانی بود که قبل از به اجراء در آمدن کنوانسیون حقوق ثبت اختراعات اروپائی در آلمان وجود داشت. این تور یا شبکه امن در موارد افشائات غیر قابل اجتناب یا افشائات عمدی مخترع قبل از ثبت اظهارنامه اختراع از تأثیر تخریبی بدیع بودن آن و متعاقباً بی‌اعتباری یا بی‌ارزش شدن گواهی اختراع بعدی جلوگیری می‌کند. بمنظور نشان دادن اهمیت دوره مهلت زمان (Grace Period) مثال قایق بادی را بکار می‌بریم.

این وسیله ورزشی را به جهت طبیعت و ساختار خاص آن تنها می‌توان در ملاء عام و در مکانی باز مورد آزمایش قرار داد. ولی آیا تنها با آزمایش آن این امکان وجود دارد که تمام کیفیات و شرایط قایق رانی و کنترل و هدایت آنرا توسط فردی که روی آن سوار است مورد مطالعه قرار داد؟ هرکس که اطلاعاتی درباره قایقرانی با انرژی باد دارد اینرا نیز می‌داند که چقدر بدست گرفتن قایق بادی - مخصوصاً اگر فردی مبتدی باشد - دشوار و مشکل است.

در چهار چوب یک سیستم تازه و نو ظهور مطلق همانطوریکه وسیله کنوانسیون حقوق ثبت اختراع اروپائی تحریر یا تجویز گردیده و نیز توسط ماده ۱۱ معاهده حقوق ثبت اختراعات (PLT) جایگزین شده، این امکان وجود دارد که حمایت معتبری را تحت حقوق ثبت اختراعات مشابه یا برابر (یا مربوط به هم) برای این قبیل وسایل و تجهیزات بعد از انجام آزمایشات لازم در ملاء عام بدست آوریم.

مثال دیگری مربوط به دستگاههائی است که جهت تولید کفش تکمیل و بهبود می‌یابند. این دستگاهها بایستی قبل از اینکه آنها در رابطه با اختراعات نهائی ذیربط کامل تلقی شوند در کارخانجات کفش‌سازی مورد آزمایش واقع شوند. این آزمایشات را تنها میتوان در کارخانجات تولیدی کفش انجام داد و در اینجا معمولاً از دستیابی اشخاص ثالث نمی‌توان جلوگیری نمود. این بدین معنی است که

آزمایش این دستگاهها بطور اتوماتیک خطر تولید هنر مقدم (Prior Art) را با تأثیر تخریبی کامل آن در رابطه با تازگی یا نوظهوری اختراعات ذیربط ایجاد می‌نماید. مثال دیگر تکنولوژی ماشینهای کشاورزی است که فقط در ملاء عام قابل آزمایش است. پیامد و نتیجه این سیستم تازه یا نوظهور مطلق، آنست که تمام تکنولوژیهای قابل توسعه و تکمیل در پشت درهای بسته هستند در مقابل سایر تکنولوژیهای مذکور که در آنها امر تحقیق و آزمایش تکمیل و توسعه در ملاء عام غیر قابل اجتناب است، از وضعیت و موقعیت مطلوبتری برخوردارند. چنین وضعیت یا موقعیتی به جهت عدم تعیین و اطمینان از اینکه آیا رقیب یا مقلد بعدی خواهد توانست اثبات نماید که آزمایش لازم چیز تازه یا نوظهوری را خلق کرده که هنر مقدم (Prior Art) را تخریب و از بین برده، کاملاً غیر رضایتبخش است.

مشکلات مذکور را میتوان با دوره مهلت زمانی از بین برد زیرا تأثیر این مهلت زمانی عبارت از اینست که از افشائات مخترع در رابطه با اظهارنامه بعدی ثبت اختراع توسط مخترع صرفنظر می‌شود.

شرط دیگر کاربرد یا استناد به مهلت زمانی آنست که اظهار نامه ثبت اختراع ذیربط اول نبایستی دیرتر از دوازده ماه (۱۲ ماه) پس از تاریخ افشاء (آشکارسازی اختراع) آن توسط مخترع ثبت شود. نتیجتاً دوره مهلت زمانی بر اساس معاهده حقوق ثبت اختراعات (PLT) از گذشته محاسبه می‌شود یعنی از زمان اولین تاریخ ثبت (تاریخ تقدم) اظهارنامه ذیربط اختراع و از هنگام ثبت اظهارنامه اول و اظهارنامه‌های بعدی که بر اساس کنوانسیون پاریس به ثبت می‌رسند دارای اثر و اعتبار می‌باشد بطوریکه عبارت «دوره مهلت زمانی بین‌المللی» کاملاً قابل توجیه است.

دوره مهلت زمانی بین‌المللی مخصوصاً برای دانشگاهها و مؤسسات علمی حائز اهمیت است زیرا دانشمندان کارهای تحقیقاتی انجام میدهند که منجر به اختراعات مهم می‌گردد. عادت معمول دانشمندان اینست که احساس می‌کنند موظفند نتایج تحقیقات خود را بلافاصله و فوراً چاپ و منتشر نمایند که تأثیر این اقدام عبارت از، از بین بردن چیز تازه و نوظهور در سطح جهانی است.

معرفی یا ایجاد دوره مهلت زمانی بین‌المللی سریعاً این مشکلات را حتی در ایالات متحده از بین خواهد برد. در ایالات متحده در حال حاضر یک دوره مهلت

زمانی یک ساله وجود دارد که فقط تأثیر ملی یا داخلی دارد. بعبارت دیگر فقط در داخل کشور معتبر است. این بدین معنی است که یک دوره مهلت یک ساله از زمان گذشته یعنی از تاریخ ثبت در ایالات متحده محاسبه می‌شود. نتیجتاً هر گونه چاپ یا انتشار توسط یک مخترع که بعداً بعنوان نفر اول اظهارنامه‌ای را خارج از ایالات متحده و سپس طبق کنوانسیون پاریس در پایان سال حق تقدم به ثبت رسانده باشد، مشمول دوره مهلت زمانی ایالات متحده نمی‌شود زیرا، در این مثال، چاپ و انتشار قبل از تاریخ حق تقدم انجام شده است.

این، دلیل ساده این امر است که چرا فقط یک دوره مهلت زمانی بین‌المللی مفید معنی و فایده است که طی آن دوره مهلت زمانی از زمان گذشته یعنی از تاریخ حق تقدم محاسبه می‌شود.

در اینجا لازم به ذکر است که متأسفانه تعدادی از کشورها قویاً مخالف هر گونه دوره مهلت زمانی هستند.

(ب) مخترع نفر اولی است که اختراع را به ثبت می‌رساند (First - to File)

اصل (First - to File) در تمام کشورهای طرف قرارداد (ماده ۹/۲) یکی از مشکلات بحث‌انگیز معاهده حقوق ثبت اختراعات (PLT) است زیرا این اصل ایالات متحده را متعهد و ملزم می‌کند که سیستم First - to Invent (مخترع نفر اولی است که اختراع را انجام داده) را کنار بگذارد. بجز ایالات متحده تنها کشور فیلیپین است که سیستم First - to invent را اجرا می‌کند. در حالیکه کل دنیا بغیر از این دو کشور بر اساس سیستم First - to File عمل می‌کنند. کانادا هم اکنون کشوری است که سیستم First - to File را انجام می‌دهد. این کشور چند سال پیش از سیستم First - to Invent به سیستم First - to File تغییر رویه داد.

بسیاری از کارشناسان ثبت اختراع ایالات متحده سیستم First - to Invent را بعنوان سیستمی که در قانون اساسی این کشور لنگر انداخته و محکم بسته شده است محسوب می‌دارند. مخالفت این گروه از این قرار است که سیستم First - to Invent تنها سیستم عادلانه ثبت اختراع برای بسیاری از مخترعین و متقاضیان ثبت اختراع ایالات متحده میباشد مخصوصاً به جهت اینکه یک دوره مهلت زمانی

براحتی امکان افشای عام (آشکارسازی عمومی) و وسیله مخترع را فراهم می‌سازد و این کار مخترع یا متقاضی را قادر می‌سازد که اختراع ذریبط را از جهت تکنیکی یا تجارتي قبل از تهیه و ثبت اظهار نامه اختراع مورد آزمایش و امتحان قرار دهد. نمی‌توان در مخالفت گفت که سیستم First - to Invent به بسط و توسعه افشای اظهارنامه‌ها کمک می‌کند و بعلاوه در کوشش و تلاش در ثبت اظهارنامه‌هایی که بنظر نمی‌رسد از نظر تکنیکی یا تجاری نوید بخش باشند صرفه‌جویی می‌شود.

بخشی از صنعت ایالات متحده بنام صنعت صادرات (شرکتهای چند ملیتی) ابراز علاقه به معرفی سیستم First - to File در ایالات متحده نموده است. متقاضیان ایالات متحده که امکان ثبت اظهارنامه‌های خارجی را دارند وضعیت خود را از قبل در رابطه با استاندارد First - to File منطبق نموده‌اند. کشورهایی که اصولاً مخالف دوره مهلت زمانی هستند (مانند هلند، فرانسه، سوئیس) تنها در صورتی آمادگی پذیرش دوره مهلت زمانی بین‌الملل را دارند که ایالات متحده سیستم خود را از First - to Invent به First - to File مبدل نماید. بنظر این دسته از کشورها در رویه فعلی حقوق ثبت اختراعات ایالات متحده تبعیض علیه خارجیها وجود دارد.

در حال حاضر بر اساس بند ۱۰۴ حقوق ثبت اختراعات ایالات متحده، سیستم First - to Invent در ایالات متحده فقط اعمال و اقداماتی را برسمیت می‌شناسد که قبل از تاریخ اظهارنامه ایالات متحده در این کشور انجام شده باشد؛ این امر در بر دارنده اشکال یا وضع نامساوی برای خارجیها است هرچند که اصل «رفتار ملی» تضمین شده وسیله کنوانسیون پاریس به آن صورت نقض نمی‌شود. آمریکائیه از مدتهای طولانی اظهار داشته‌اند که هر خارجی میتواند از مزایای مذکور در حقوق ثبت اختراعات ایالات متحده بطور ساده با اجرای اقدامات لازم در ایالات متحده استفاده نماید. البته این قاعده حقوقی (مذکور در حقوق ثبت اختراع آمریکا) بخاطر موافقت نامه

TRIPS (Trade Related Aspects of Intellectual Property Right) - جنبه‌های تجارتي حقوق مالکیت معنوی) تغییر داده شده بنحویکه اعمال و اقدامات در کشورهای خارجی نیز در چهار چوب سیستم First - to Invent ایالات متحده برسمیت شناخته خواهد شد؛ این اصلاحیه از اول ژانویه ۱۹۹۶ به مرحله اجرا گذارده شده است.

اشکال اصلی و عمده سیستم First - to Invent اینست که یک متقاضی یا یک صاحب اختراع هرگز نمی‌داند که آیا ممکن است رقیبی ناگهان و به یکباره ظاهر شده و برای اختراع واحدی که او مستقلاً بعمل آورده تاریخ قبل ادعا نماید یعنی عبارت دیگر ادعا کند که این اختراع را من قبلاً طی این تاریخ بعمل آورده‌ام.

رویه ذیل، یعنی مداخله‌ای که طی آن این آزمایش بعمل می‌آید که چه کسی اولین مخترع بوده است، بسیار پیچیده و پرهزینه است بنحویکه برای مؤسسات تجاری کوچک دشوار است که این رویه را تا پایان تلخ آن تحمل کنند.

اما در چهار چوب سیستم First - to File انکار غیر ممکن است زیرا در هر زمان اداره ثبت اختراعی که اولین اظهارنامه در آن ثبت گردیده می‌تواند سند حق تقدم تصدیق شده‌ای را صادر نماید که بوسیله آن آشکار سازی و افشای خاص در تاریخ معین گواهی شده است. تحت سیستم First - to File متقاضی این امنیت را دارا است که تمامی اظهارنامه‌های مطرح و معلق ثبت اختراع با تاریخ احتمالی قبلی بایستی بعد از ۱۸ ماه از تاریخ حق تقدم چاپ و منتشر شوند بطوریکه وضعیت حقوقی تاریخ تشکیل پرونده او (تاریخ ثبت اظهارنامه) حداقل ۱۸ ماه پس از تاریخ تشکیل پرونده کاملاً روشن گردد بدون امکان اینکه سالها بعد متقاضی دیگری با ادعای تاریخ تشکیل پرونده مقدم (قبلی) بتواند اظهار وجود کند. چاپ و انتشار مقدم همراه با سیستم First - to File امنیت لازم را در مقابله با زیر دریائیهائی که بعداً در قالب ادعاها یا وانمودهای مخترعین دیگری که مدعی تاریخ قبلی (سبق تاریخ) اختراع هستند بوجود می‌آورد.

ج) تفسیر ادعاها

آخرین نکته که ذیلاً شرح داده می‌شود عبارت از وسعت و قلمرو حمایت از حقوق ثبت اختراع و تفسیر ادعاها میباشد (ماده ۲۱). جوهر اصلی یا هسته مرکزی این ماده تعریف «تعادل» (Equivalance) است. هر کسی که به شغل وکالت اشتغال دارد می‌داند که در اختلافاتی که یک موضوع حق اختراع بطریقی مورد استفاده قرار گرفته باشد که دقیقاً همسان و برابر با کلمات ادعاها باشد بسیار نادر است. یک فرد متخلف یا ناقص حقوق که از آموزش حق ثبت اختراع استفاده می‌کند درد و رنج

زیادی را متحمل می‌شود تا تجسم (چیزی را که در بر دارد - منظور خلق و خوی تجاوز به حقوق دیگران و تخلف است) خود را از عبارت یا کلمه ادعا دور کرده و بزاید. این فرد متخلف تجسم خود را در رابطه با اوصاف و مشخصات ادعا بطریقی تعدیل نموده و این تجسم را با اوصاف و مشخصاتی که به نحوی نسبتاً مشابه عمل می‌کنند به سمت محدوده و منطقه‌ای سوق می‌دهد که بطور نزدیک و بدون فاصله مشمول این ادعا نشود یا به عبارتی با این ادعا قرابت و مشابهت نزدیک نداشته باشد. سوالی که باید در یک اختلاف پاسخ داده شود اینست که آیا خصوصیات یا اوصافی که به نحو مشابه عمل می‌کنند معادل‌هایی هستند که میتوان آنها را مشمول دایره حمایت از حقوق ثبت اختراعات قرار داد یا خیر؟

وکلائی ثبت اختراعی که با دعوای حقوق ثبت اختراع سر و کار دارند به تجربه می‌دانند که یک سیستم ثبت اختراع بدون دکترین تعادل برای مخترعین و صنایع، بی مصرف و بلا استفاده خواهد بود. در کشورهایی که دعوای نقض حق ثبت اختراع حائز نقشی است اهمیت تعادل را اعلام می‌کنند. این امر حتی حائز اهمیت بیشتری است زیرا سیستم ثبت اختراع بر مبنای اصل چاپ و انتشار اختراع حمایت شده استوار است. این چاپ و انتشار معمولاً ۱۸ ماه پس از تاریخ حق تقدم انجام می‌شود بطوریکه تمام رقبای یک متقاضی خیلی زود این امکان را می‌یابند که از آموزشها یا اطلاعات مندرج در یک اظهار نامه ثبت اختراع مطلع شوند این آموزش هر رقبایی را قادر می‌سازد که مراقب هر گونه حيله یا پیشدستی مندرج در عبارت ظاهر ادعاها با استفاده از اوصاف و مشخصات مشابهی که از نظر ماهوی یا بطور عمده همان وظیفه خاص را با همان نتیجه مشابه اجراء می‌کنند، باشد. هیچ متقاضی یا وکیلی هرگز به هنگام تهیه پیش‌نویس ادعاها در وضعیتی نیست که تخلف یا نقض حقوق احتمالی را پیش‌بینی نماید. اگر ما چشم بصیرت داشتیم و نهان‌بین بودیم این امر ممکن و آسان بود که به هنگام تهیه پیش‌نویس کار اصلی راجع به اظهار نامه ثبت اختراع، هر گونه تخلف یا نقض حقوق محتمل آتی را نیز مد نظر قرار داده و مورد رسیدگی و ملاحظه قرار می‌دادیم.

متأسفانه این امر ممکن نیست بطوریکه ما مجبور هستیم با عدم توانائی خود در پیش‌بینی هر گونه نقض حقوقی در آینده زندگی کنیم. ما تنها تجربه و تصور یا تجسم

خود را جهت از عهده بر آمدن این قبیل وقایع و رخداد‌های آتی دارا هستیم. تنها راه خروج از این وضعیت نومیدانه و ارو نه، «دکترین تعادل» است.

بنابراین در حرفه ثبت اختراعات، بایستی صمیمانه از اقدام و ایپو (WIPO) جهت گنجاندن ماده ۲۱ در PLT (معاهده حقوق ثبت اختراعات) که به موضوع «تعادل» در این معاهده می‌پردازد استقبال کنیم.

معاهده پیش‌نویس مقرر می‌دارد (ماده ۲/۲۱) که:

«یک ادعا نه تنها در بردارنده کلیه عناصر اظهار شده در ادعاها خواهد بود بلکه فرض بر اینست که معادلها را نیز شامل می‌شود». معاهده پیش‌نویس همچنین در بردارنده تعاریفی از تعادل است که از میان این تعاریف مورد ذیل که شانس بیشتری برای پذیرش و تصویب دارد ذکر می‌شود. این تعریف مقرر می‌دارد:

«یک عنصر یا عامل (یک عنصر معادل) بطور کلی هنگامی معادل یک عنصر دیگر، آنطوریکه در ادعا بیان گردیده تلقی خواهد شد که در زمان هر گونه تخلف یا نقض ادعائی، حداقل شرایط ذیل در رابطه با اختراع ادعا شده حاصل شده باشد: عنصر یا عامل معادل از نظر ماهوی همان وظیفه خاص را و بطور عمده به همان طریق اجراء کند و بطور عمده یا ماهوی همان نتیجه را تولید نماید که عنصر یا عامل اظهار شده در ادعا».

پذیرش یا تصویب این ماده یا بعبارت دیگر، شناسائی بین‌المللی (جهانی) تعادل در یک قلمرو تعریف شده و مشخص گام بزرگی در جهت اعمال و اجرای بهتر حقوق ثبت اختراعات در صحنه بین‌المللی خواهد بود.

متأسفانه PLT (معاهده حقوق ثبت اختراعات) توسط برخی محافل ایالات متحده آمریکا شدیداً مورد حمله واقع شده است بطوریکه تنها راه ادامه کار روی PLT کاهش آن به موضوعات خاص و صرف رسمی است. اگر بشود راجع به این موضوع به توافقی رسید ممکن است بتوان ایالات متحده را نیز جهت احیای کل معاهده آماده نمود. این امر بستگی به وضعیت سیاسی در ایالات متحده دارد که ممکن است ظرف چند سال آینده تغییر یابد: PLT کوچک بهتر از اینست که هیچ چیز نداشته باشیم بعبارت دیگر PLT کوچک بهتر از هیچ است. در مقابل این سابقه بود که یک اجلاس مشورتی برای آمادگی بیشتر کنفرانس دیپلماتیک جهت انعقاد

معاهده حقوق ثبت اختراعات (PLT) بین ۱۲-۸ ماه مه ۱۹۹۵ تشکیل گردید. هیأت‌های نمایندگی تعداد ۹۷ کشور عضو وایپو و / یا عضو سازمان ملل متحد که در این اجلاس شرکت داشتند همراه با ۵ سازمان بین‌الدولی و ۱۹ سازمان غیر دولتی بعنوان نظار، بالا تفاق به دبیر کل وایپو توصیه کردند که از جلسه سپتامبر ۱۹۹۵ مجمع عمومی وایپو و مجمع اتحادیه پاریس بخواهد که راجع به موضوعات ذیل اتخاذ تصمیم نماید: طریقه دیگری جهت پیشرفت و ارتقای هماهنگ سازی، مخصوصاً در رابطه با موضوعات مربوط به تشریفات اظهارنامه‌های ملی و منطقه‌ای ثبت اختراع شامل موضوعاتی از قبیل؛ امضاها، تغییرات اسامی و آدرسها، تغییر مالکیت، اصلاح اشتباهات، اظهار نظر در خصوص ردّ عمدی، نمایندگی، آدرس خدمات، محتویات حداقل بخش درخواست اظهارنامه، و استفاده از فرمهای مدل بین‌المللی و همچنین توصیه شده که دو اجلاس یا اجلاسهای بیشتر کمیته کارشناسان جهت بحث و بررسی پیرامون این موضوعات قبل از اجلاسهای سپتامبر ۱۹۹۷ مجامع مذکور توسط وایپو سازماندهی شود.

در هر صورت ما نبایستی از تلاشها و کوششهای خود جهت برقراری یک هماهنگی کامل نه تنها در رابطه با تشریفات و فرمهای ظاهر بلکه همچنین در رابطه با مقررات ماهوی حقوق ثبت اختراع که سرانجام تصویب و پذیرفته خواهد شد بازایستیم.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی